

Bisdom van Haarlem – Amsterdam

STATUUT
Diocesane en Dekenale
Commissies Regiovorming en Kerkopbouw
*
maart 2009

Inleiding

Na de oprichting van de drie dekenaten Alkmaar, Amsterdam en Haarlem op 1 januari 2007 zijn er (o.a.) *Dekenale Commissies Regiovorming en Kerkopbouw* geformeerd rond de nieuwe dekenen. Dit ook ter ondersteuning van de dekenale opbouwwerkers bij hun concrete taak de regio's te begeleiden. Een en ander is conform de werkwijze van het bisdom met een *Diocesane Commissie Regiovorming en Kerkopbouw* onder leiding van de Vicaris Generaal. In deze notitie willen we de onderlinge relatie en taakstelling vanuit de gegroeide praktijk en gelet op de reacties op eerdere documenten over dit onderwerp nader omschrijven. In vier bijlagen worden enkele aspecten die nog in ontwikkeling zijn, uitgewerkt en de formele procedures beschreven.

Beleidsrichting

In april 2002 gaf de bisschop een eerste signaal af aan de toenmalige dekenale besturen over het feit dat hij voorzag dat een reorganisatie van de zielzorg nodig zou zijn om in allerlei opzichten de toekomst van de Haarlemse Kerk veilig te stellen. De toenmalige commissie Pastorale Organisatie en Kerkopbouw (POK) schetste de noodzaak van deze transformatie vooral tegen de achtergrond van de maatschappelijke en demografisch ontwikkelingen (*Gesprekspaper Regiovorming*, september 2002) en deed een voorstel m.b.t. de inrichting van het diocees in regio's.

In mei 2004 verscheen de diocesane beleidsnota *Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen* waarin de noodzaak en aanleiding van genoemde transformatie meer spiritueel/pastoraal werden onderbouwd en de contouren van de regio's inhoudelijk werden geschetst.

Hoewel er met respect wordt gesproken over de afzonderlijke parochies / gemeenschappen, wordt er in de nota aangedrongen op samenwerking, enerzijds aangezet door de krimp van het huidige parochieleven, maar anderzijds ook ten behoeve van migrantengemeenschappen en nieuwe bewegingen die niet op bestaande kerkelijke faciliteiten kunnen terugvallen. In regioverband kunnen daarnaast ook beter nieuwe initiatieven die nodig zijn om de Kerk in de 21^e eeuw present te stellen, genomen worden (zie ook bijlage 2). En de Kerk kan in de regio ook haar sacramentele presentie beter waarborgen.

Omdat deze Haarlemse beleidsnota wel contouren schetst, maar geen tijdspad aangeeft m.b.t. de realisering van een en ander, staat of valt de uitvoering en realisatie van deze reorganisatie met een goede en constructieve begeleiding van het traject in de traditie van *Kerk, Wij Samen* (Beleidsnota 1980).

De Diocesane Commissie Regiovorming en Kerkopbouw

De Diocesane Commissie heeft tot taak:

- pro-actief bij te dragen aan het reorganisatieproces, d.w.z. initiërend en coördinerend, op alle niveaus van het bisdom van Haarlem-Amsterdam,
- concrete en integrale adviezen uit te brengen aan de Bisschopsraad over vraagstukken die te maken hebben met parochieontwikkelingen, regiovorming, gebouwenbeleid, enz.,
- een goede werkrelatie te onderhouden met de dekenale commissies regiovorming en kerkopbouw.

De diocesane commissie, c.q. de econoom van het bisdom, staat geen renovaties of restauraties m.b.t. kerkelijke gebouwen toe/ geeft geen machtiging af zonder een onderliggend regionaal gebouwenbeleid. Van alle machtigingen die het bisdom, c.q. de econoom, afgeeft gaat altijd een kopie naar het dekenaat.

De secretaris van de diocesane commissie is aanwezig bij de dekenale commissievergaderingen.

De Dekenale Commissie Regiovorming en Kerkopbouw

De dekenale commissie heeft tot taak:

- de dekenale werker te ondersteunen bij zijn taak de regio's vorm te geven en deze ook inhoudelijk t.a.v. de Kerkopbouw te begeleiden. De leden kunnen desgewenst en waar mogelijk ook zelf de dekenale opbouwwerker bijstaan bij zijn taak in de regio's;
- gevraagd en ongevraagd vanuit de eigen expertise de diocesane commissie te adviseren m.b.t. de voortgang van het proces van regiovorming;
- goede relaties (m.n. via de deken en de coördinator) te onderhouden met andere dekenale commissies (aangezien de regiovorming m.b.t. diaconie, catechese en missionair beleid ook door anderen wordt aangestuurd);
- vanuit de praktijk suggesties te doen m.b.t. de inzet van een visitatiebezoek van de regio (zie verder) vanuit het bisdom met het dekenaat en m.b.t. een tijdpad om een en ander te ontwikkelen.

Diocesane Visitatie van de Regio

Visitatie is volgens het kerkelijk recht een bisschoppelijke plicht en een instrument, in de codex vastgelegd in canon 396, om een geregeld contact met de parochies te onderhouden. Feitelijk is deze grotendeels gedelegeerd aan de deken die een natuurlijk contact met de parochies in zijn dekenaat opbouwt. Formeel en niet vrijblijvend kan het ook ingezet worden om m.b.t. de voortgang van de regiovorming en m.n. m.b.t. noodzakelijke beleidskeuzen t.a.v. kerkelijk onroerend goed, tot eenduidige voorstellen te komen.

Vanwege het karakter van de visitatie is het dus niet een bezoek om een regioproces op te starten. Over het belang en de noodzaak van de regiovorming in algemene zin is o.a. gesproken bij de bijeenkomsten van de dekenale vergaderingen over de vorming van de nieuwe dekenaten en de Regionale Centrale Financiering (RCF). Ook zijn daarvoor aparte bijeenkomsten voor de pastoraal werkenden belegd bij de oprichting van de RCF.

Het regioproces zelf wordt in de praktijk primair door de dekenale opbouwwerkers met steun van de dekenale commissies op gang gebracht en inhoudelijk verder aangestuurd door de andere dekenale werkers.

Gaandeweg wordt wellicht de noodzaak sterker en komen er ook steeds meer gegevens beschikbaar om verdergaande besluiten te nemen m.b.t. het kerkelijk vastgoed (kerkgebouwen, pastorieën en andere opstallen). Instrumenten (zie ook bijlage 1) daarvoor zijn: de rapportages van Monumentenwacht en de prognoses van het KASKI. Zodra de rapportages van Monumentenwacht door de parochies zijn geaccepteerd, ontvangt ook het bisdom een exemplaar en stuurt de diocesane commissie een overzicht van de gegevens naar de parochies van de betreffende regio ten dienst van het ontwikkelen van een gebouwenbeleid. Uiteraard beschikt het bisdom over de jaarcijfers van de parochie en probeert het een instrument te ontwikkelen om ook financieel een prognose per regio te maken gelet op alle beschikbare gegevens t.a.v. inkomsten en uitgaven, te verwachte kosten en participatie van de gelovigen.

Het is aan de dekenale commissie rond de opbouwwerker om vast te stellen wanneer het moment is aangebroken om een visitatie te plannen. Het kan zijn dat:

- een regio toe is aan een duidelijke impuls en visie van het bisdom om eigen positie te verhelderen en tot besluitvorming te komen, maar ook dat
- een regio zelf naast de pastorale samenwerking een visie m.b.t. kerkelijk vastgoed heeft ontwikkeld die men graag wil presenteren aan en laten 'becommentariëren' door het bisdom. Het dekenaat heeft bij de visitatie dus een duidelijke initiërende en faciliterende rol en zal in de meeste gevallen ook de gastheer voor het overleg zijn.
- In bijzondere gevallen kan het zijn dat er zoveel of zulke omvangrijke verzoeken om een machtiging bij het bisdom binnenkomen vanuit één regio en de kosten voor onderhoud zo zijn opgelopen dat het bisdom het dekenaat erop attendeert graag in gesprek te komen met de regio.

Bijlage 1 – Instrumenten.

a. Instrumenten van de Diocesane Commissie.

De Diocesane Commissie heeft - soms in samenspraak met andere bisdommen - nieuwe instrumenten en handreikingen ontwikkeld:

- een *model van samenwerking van R.K. Parochies in regio's van het bisdom van Haarlem*, een bijlage van de nota over de drie nieuwe dekenaten (november 2005);
- een vernieuwde *ledenadministratie* (middels Navision/R.K. Ledenbureau/SILA) die ook talloze mogelijkheden biedt om voor pastoraal gebruik in te zetten en gewenste doelgroepen te selecteren in een parochie en gezamenlijk voor een regio;
- een *financiële module* in Navision zodat parochies gemakkelijker de jaarrekeningen e.d. kunnen aanmaken en daarover (op termijn via een extranet) eenvoudiger kunnen communiceren met het bisdom;
- een handreiking *Kerkbalans Nieuwe Stijl* om niet alleen bij de bij ons bekende parochianen geld te werven voor het pastoraat (verdiepen), maar ook van de wat verder van de vast kern afstaande parochianen een bijdrage te vragen (verbreden), een en ander ook ondersteund door faciliteiten in Navision;
- een rapportage van Monumentenwacht Nood Holland t.b.v. een *Meerjaren OnderhoudsPlan* voor alle kerkgebouwen en pastorieën en wel per regio, zodat we niet alleen een beter beeld hebben van de kosten die op ons afkomen, maar ook een regionaal gebouwenbeleid kunnen stimuleren;
- een *prognose van het KASKI* van het aantal parochianen en kerkgangers in de komende tien jaar met als peildatum eind 2006.

Ook zijn we bezig een *financieel model te ontwikkelen* om de effecten van kosten en prognoses door te rekenen gelet op inkomsten en vermogen.

b. Instrumenten van de dekenale commissie

De dekenale werkers hebben inhoudelijk ook regelmatig overleg met de vicaris-generaal en voorzitter van de diocesane commissie. Vanuit dat overleg is het voorstel gedaan per regio een *nulmeting* te houden. Daardoor ontstaat er een overzicht van de stand van zaken m.b.t. de inhoudelijke vormgeving van de regio, de samenwerking tussen parochies en tussen vrijwilligers. De verschillen tussen de parochies en de mogelijkheden om elkaar te versterken worden in beeld gebracht. Ook de externe contacten worden benoemd. Er worden ook beleidsmatig prioriteiten vastgesteld waarmee de regio (besturen en pastores) aan de slag gaan. De *eerder genoemde instrumenten* van de diocesane commissie zoals m.b.t. ledenadministratie en kerkbalans staan uiteraard ook ter beschikking van de dekenale opbouwwerkers om het regioproces verder te stimuleren.

Een ander belangrijk aspect waar we aandacht voor willen vragen, is het instrument van de *communicatie* in en om het proces. Reorganisaties brengen veel onrust, onzekerheid en bij besluitvorming ook emoties met zich mee, die niet te voorkomen zijn, maar wel beter hanteerbaar worden als van meet af alle betrokkenen en niet in de laatste plaats de regelmatige kerkgangers en vrijwilligers op de hoogte zijn gesteld van wat er speelt, welke motieven daarbij een rol spelen en dat en waarover wordt gesproken en nagedacht in parochiebestuur en de regio-overleg.

Bijlage 2 – de missionaire kerk

Over het begrip ‘missionaire kerk’ is veel verwarring. Het roept associaties op met de tijden waarin missionarissen (zusters, broeders en paters) vanuit Nederland (in vergelijking met andere landen percentueel het hoogst en absoluut het meest in aantal) het Evangelie met veel enthousiasme en vooral daadkracht over de hele wereld brachten / ‘tot aan het einde der aarde’. In dat opzicht willen/ kunnen wij nu zelf geen Missieland zijn!

Daartegenover staat wel het feit dat we in deze tijd een andere plaats in de eigen samenleving innemen en veel mensen niet meer en/of niet meer vanzelfsprekend de weg naar de Kerk, een parochie, het Evangelie vinden. Met andere woorden: de Kerk moet meer moeite doen haar gezicht te laten zien en haar boodschap naar buiten te brengen.

Een tweede aspect dat meespeelt is de misvatting dat een missionaire kerk alleen bestaat uit geheel nieuwe dingen voor nieuwe doelgroepen. Het is begrijpelijk dat pastoraal werkenden niet op voorhand enthousiast worden van deze opgave *naast* het werk dat er gewoon gedaan moet worden in de parochies. Al is het aantal betrokkenen dan lager geworden, de werklust neemt daarmee niet evenredig af.

In dit kader is het van belang te onderstrepen dat de aandacht voor een missionaire kerk vooral *een attitude* is om zich niet alleen te richten op de bestaande groep parochianen en vrijwilligers, maar open te (blijven) staan voor de vragen van mensen die vandaag spiritueel op zoek zijn/ behoefte aan verdieping en zingeving hebben. Daarbij gaat het niet alleen om het ontwikkelen van nieuw aanbod voor onbekende mensen, maar ook erom in het feitelijke werk met deze vraag rekening te houden. M.a.w. een goede viering b.g.v. een huwelijk of een uitvaart kan een hoog missionair gehalte hebben. De voorbereidingsavonden voor het ontvangen van sacramenten: doop, eerste communie, vormsel, geven prachtige kansen (jonge) mensen enthousiast te maken voor de ‘schatten van de kerk’. Ook een aanbod voor jonge mensen om contact te houden na dergelijk vieringen biedt mogelijkheden. Daarnaast kan men

ook (m.b.v. Navision uit het ledenbestand) specifieke groepen selecteren op leeftijd of levensstaat of (indien benut) andere kenmerken selecteren, voor een gericht aanbod. Een paar jaar geleden hebben de parochies op een bijeenkomst rond de ledenadministratie met SILA een videoband gekregen met een aantal sprekende voorbeelden.

Misschien mogen we ook wijzen op onderstaande matrix van het KASKI uit het rapport: Nieuwe impulsen aan het pastoraat (2003). Innovatie kent namelijk een breed spectrum.

	Bestaande doelgroep	Nieuwe doelgroep
Bestaand aanbod	<i>Verbetering</i>	<i>Uitbreiding</i>
Nieuw aanbod	<i>Ontwikkeling</i>	<i>Vernieuwing</i>

Tot slot is dit uiteraard ook een onderwerp dat vanuit meerdere disciplines (in het bisdom en dekenaat) kan en moet worden aangestuurd.

Bijlage 3 – IJkpunten van regionaal gebouwenbeleid

Gelet op de maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen in de regio, de financiële positie van de parochies en de op hen afkomende kosten voor onderhoud, en de prognoses m.b.t. de parochianen en kerkgangers in de nabije toekomst, is het noodzakelijk het aantal kerkelijke gebouwen te saneren. Een goede communicatie en een evenwichtige afweging is daarbij van het grootste belang.

Sanering vooronderstelt dat de parochies, de pastoraal werkenden en ook de vrijwilligers eerder de weg naar elkaar in de regio gevonden hebben. Dat zij samen een weg gevonden hebben om met respect voor wat is gegroeid over de grenzen van de oude parochies heen de intentie hebben een *vitale, levendige en betaalbare kerkgemeenschap* neer te zetten. Sanering is dus niet de start van het proces. Van de andere kant is het ook niet altijd het natuurlijke einde. Daarvoor zijn er vaak al eerder teveel ‘seinen op rood’ gesprongen.

Bij een afweging m.b.t. kerkelijke gebouwen is het belangrijk dat

- een of enkele kerkgebouwen (afhankelijk van de omvang van/afstanden in de regio) voldoende faciliteiten hebben om bij gelegenheid grote groepen mensen te ontvangen (hoogtijdagen en bijzondere vieringen);
- er centraal in de regio één kerkelijk en/of pastoraal centrum is waarin ook andersoortige activiteiten dan liturgische bijeenkomsten kunnen worden ontwikkeld en aangeboden t.b.v. catechese, diaconie, missionaire beleid, jongerenwerk en/of het ontvangen van andere doelgroepen naast of buiten vieringen;

- er een plek is voor een goed secretariaat voor de regio, waarin ook iemand de verantwoordelijkheid heeft het ledenbestand op orde te houden en pastoraal te faciliteren;
- we goed kijken naar de mogelijkheden en onmogelijkheden m.b.t. de bestaande kerkgebouwen daar waar het gaat om afstoten, herbesteden en/of herontwikkelen. In dit verband verwijzen we naar de categorisering van kerkgebouwen zoals die is ontwikkeld door de afdeling Bouwzaken van het bisdom (zie ook Analecta 2008 -4- en het *Onderzoek herbestemming kerken en kerklocaties*, december 2008);
- er financieel beleid gemaakt wordt, primair op basis van levend geld en actieve betrokkenheid van parochianen en vrijwilligers en niet (alleen) op basis van rendement uit vermogen;
- er ook na sanering een gezond financieel beleid gevoerd kan blijven worden. Met andere woorden dat niet al het vermogen is opgegaan aan de gebouwen waardoor er geen geld meer is voor het pastoraat en voor nieuwe ontwikkelingen en dat de uitgaven aan kerkelijk vastgoed niet een percentage van 30% van de begroting te boven gaat (nu is dat gemiddeld 40+).

Bijlage 4 – Procedures

Zoals eerder aangegeven worden verzoeken om het verkrijgen van een machtiging m.b.t. het renoveren of restaureren van kerkelijke gebouwen niet in behandelingen genomen zonder een regionaal gebouwenbeleid en dus ook niet zonder terugkoppeling met de dekenale commissie regiovorming en kerkopbouw.

Voor de procedures voor het aanvragen van een machtiging verwijzen we naar de Diocesane Regelingen (Vademecum / verschijnt ook op de website van het bisdom).

Beide commissie zowel die van het dekenaat als bisdom, hebben afzonderlijk en gezamenlijk niet meer dan een adviserende stem in het beleid omdat het aan de bisschop is parochies op te richten, op te heffen of te veranderen (canon 515,par 2) en/of kerkgebouwen aan de eredienst te onttrekken (canon 1222).

Gelet op de eindverantwoordelijkheid van de bisschop is het van belang ook hem bijtijds in het proces te betrekken en niet alleen te confronteren met een advies.

De dekenale commissie ziet mogelijke saneringsvoorstellen bijtijds aankomen en kan ze in goede samenspraak met de betreffende parochies van de regio, naar de diocesane commissie overbrengen. Deze informeert de bisschop over voorstellen in die richting en peilt zijn mening daarover. Aldus kan er een voorgenomen besluit ontstaan dat verder uitgewerkt kan worden.

We moeten er naar streven op enig moment een indicatie te geven van de tijd die genomen kan worden voor het proces. Enerzijds zet het wellicht wat druk op de ketel. Anderzijds voorkomen we een eindeloos tobben, wegen en uitstellen dat ook schade kan brengen aan de voortgang van de pastorale inzet in de betreffende parochies van de regio. Ervaring leert dat parochies of (sub)regio's die eerder hebben gesaneerd er relatief beter voorstaan. De energie kan dan ook weer geheel gestoken worden in het pastoraat.

Wanneer de plannen meer definitief zijn, leggen we een advies aan de bisschop voor die na de Priesterraad gehoord te hebben, met een decreet komt.

Daarop is, zoals bekend, een beroep mogelijk. Bovenstaand proces probeert dit uiteraard zoveel mogelijk te voorkomen.